

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо географічних зазначень виробів
народного художнього промислу***

Анотація. В аналітичній записці викладено результати аналізу законодавства Європейського Союзу щодо географічних зазначень ремісничих і промислових виробів. Досліджено генезу єдиної системи захисту прав географічних зазначень європейських держав. Здійснено огляд законодавчих норм Європейського Союзу щодо впровадження двоетапного процесу реєстрації прав інтелектуальної власності на ремісничі і промислові вироби та повноважень національних органів влади щодо контролю за специфікацією й розміщенням цієї продукції на ринку. Зосереджено увагу на узгодженості законодавства України про народні художні промисли з положеннями Регламенту (ЄС) 2023/2411 про захист географічних зазначень ремісничої та промислової продукції та внесення змін до Регламентів (ЄС) 2017/1001 і (ЄС) 2019/1753.

Ключові слова: географічні зазначення, система захисту географічних зазначень, ремісничі та промислові вироби, право інтелектуальної власності, законодавство Європейського Союзу.

Вступ.

У сучасній глобалізованій економіці зростає попит на якісну продукцію. Все частіше споживачі віддають перевагу продуктам, маркованим за їх походженням, особливо цінуючи ті, якість яких пов'язана з певною місцевістю та/або традиціями (методами) виробництва, що застосовуються у такій місцевості. У цьому контексті географічні зазначення стали способом ідентифікації товарів, що підтверджують їх репутацію чи інші характеристики.

Наразі у державах Європейського Союзу відбувається впровадження єдиного підходу до захисту географічних зазначень ремісничих і промислових виробів. Такий підхід слід вважати більшим, ніж захист прав інтелектуальної власності на вироби, якість яких пов'язана з місцем їх походження. Мова йде про збереження колективних практик, які створюють зв'язок з історичними та культурними традиціями мешканців певної місцевості, адже до нематеріальної культурної спадщини також належать знання й навички, які стосуються народних ремесл.

Основна частина.

До нематеріальних активів належать права на результати інтелектуальної та творчої діяльності, які не мають фізичної форми, але мають вартість. Права інтелектуальної власності, зокрема торговельні марки, промислові зразки, географічні зазначення підвищують цінність активів виробника, роблять їх

привабливими для інвестицій¹. У юридичному аспекті географічні зазначення, як і торговельні марки, є відмінними знаками, що використовуються для розрізнення товарів або послуг на ринку. Водночас ці знаки виконують різні функції: торговельні марки відрізняють товари та послуги однієї компанії від товарів та послуг іншої, тоді як географічні зазначення ідентифікують назву продукту як таку, що походить з певного географічного регіону, незалежно від того, хто пропонує ці продукти.

Перші спеціальні системи захисту прав інтелектуальної власності в частині географічної ідентифікації впроваджені у європейських державах, зокрема в окремих державах Європейського Союзу (далі – ЄС), наприкінці минулого століття. Йдеться про захищене найменування географічного походження виробу (Protected Designation of Origin, PDO) для позначення сільськогосподарських та харчових продуктів, вин, що походять з конкретної географічної території, і якість або властивості яких суттєво або виключно залежать від цього географічного середовища. Виробництво, переробка та підготовка таких товарів для ринку мають відбуватися виключно в межах визначеної географічної території.

Іншою формою захисту географічної ідентифікації виробу є географічне зазначення. Вимоги до захищеного географічного зазначення (Protected geographical indications, PGI) є менш імперативними, ніж для захищеного географічного походження (PDO). Основна відмінність між цими формами захисту прав полягає у ступені зв'язку виробу з географічним місцем та у вимогах до виробничого процесу. Для захищеного географічного зазначення (PGI) достатнім є, що хоча б одна стадія виробництва була пов'язана з певним географічним місцем, але вироби повинні мати властивості або якості, зокрема технології виробництва, які зумовлені географічним походженням.

Генезис системи захисту географічних зазначень на європейському рівні, рівні ЄС та України.

Захист географічного зазначення (далі – ГЗ) в європейських державах базується на міжнародній системі захисту прав інтелектуальної власності, що створена відповідно до Лісабонської угоди про охорону найменувань походження товарів та їх міжнародну реєстрацію². Оновлена редакція цієї Угоди або Женевський акт Лісабонської угоди (2015 р.)³ забезпечує функціонування сучасної Лісабонської системи міжнародної реєстрації найменувань походження, яка адмініструється Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ). Система забезпечує заявникам можливість отримувати охорону найменування походження у державах-учасниках цієї угоди від недобросовісної конкуренції та

¹ Science, research and innovation performance of the EU. 2024. A competitive Europe for a sustainable future. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c683268c-3cdc-11ef-ab8f-01aa75ed71a1/language-en>

² Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/12586>

³ Geneva Act of the Lisbon Agreement on Appellations of Origin and Geographical Indications (as adopted on May 20, 2015). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/textdetails/15625>

передбачає різні правові способи спеціального захисту географічної ідентифікації: географічне походження (PDO) і географічне зазначення (PGI) у рамках єдиної процедури реєстрації у ВОІВ. Зазначимо, що Лісабонська угода стосується продуктів харчування (вина, сири, м'ясні вироби тощо), сільськогосподарських товарів (фрукти, овочі, горіхи, мед тощо) та ремісничих і промислових товарів (кераміка, текстиль, ювелірні вироби тощо), що виробляються певним чином та мають зв'язок із конкретним географічним місцем.

Наразі Лісабонська система захисту налічує 44 учасника. До 2018 року лише 7 держав-членів ЄС входили до цієї системи. Європейська Комісія рекомендувала ЄС приєднатися до Женевського акта Лісабонської угоди. У 2019 році було схвалено Рішення (ЄС) 2019/1754 про приєднання ЄС до Женевського акта Лісабонської угоди про найменування місць походження та географічних зазначень⁴.

Однак до 2023 року, не зважаючи на те, що ЄС є учасником Лісабонської системи⁵, на рівні ЄС сфера застосування Лісабонської угоди про охорону найменувань походження товарів та їх міжнародну реєстрацію обмежувалася сільськогосподарською та харчовою продукцією, винами та спиртними напоями. Заходи захисту прав інтелектуальної власності не охоплювали несільськогосподарські продукти, виготовлені на основі місцевих знань і методів виробництва, що ґрунтуються на культурній та соціальній спадщині регіону, мають унікальні відмінні якості та характеристики завдяки своєму географічному середовищу.

Щоб підкреслити зв'язок між таким виробом і регіоном, географічне зазначення зазвичай включалося до назв продуктів. Деякі з цих виробів, зокрема кераміка з Болеславця (Польща), стілець з Лілля (Франція), меблі з Еклі (Іспанія), делфтська порцеляна (Нідерланди) або столові прибори із Золінгена (Німеччина) були добре відомими за межами свого регіону та навіть на міжнародному рівні. Інші вироби – впізнавані лише у своєму регіоні. Водночас переважна більшість таких виробів вважаються традиційними, оскільки технології їх виробництва історично розвивалися й зберігалися із покоління в покоління в певних регіонах, місцевостях держав-членів ЄС. Таким чином існувала суттєва розбіжність статусу ремісничої продукції, що обумовлювало необхідність у виробників пошуку в національних нормативно-правових актах правових способів захисту назв своєї продукції від порушень⁶.

Спираючись на успіх системи захисту географічного зазначення сільськогосподарської, харчової продукції, вин, а також приєднання до

⁴Council Decision (EU) 2019/1754 of 7 October 2019 on the accession of the European Union to the Geneva Act of the Lisbon Agreement on Appellations of Origin and Geographical Indications. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2019/1754/oj/eng>

⁵ Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration. Status on February 12, 2025. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/docs/pdf/lisbon.pdf>

⁶ Economic aspects of geographical indication protection at EU level for non-agricultural products in the EU. Annexes. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/338514ec-545e-11ea-aece-01aa75ed71a1>

Женевського акта Лісабонської угоди про охорону найменувань походження товарів та їх міжнародну реєстрацію, у Плані дій щодо інтелектуальної власності для підтримки відновлення та стійкості ЄС⁷ було передбачено формування нового підходу, згідно з яким назва виробів, пов'язаних із природним середовищем та технологіями місцевих виробників, поширюватиметься на ремісничі та промислові вироби.

Європейська Комісія висловила ініціативу щодо гармонізації системи ГЗ несільськогосподарської продукції з міжнародною системою, що є корисною для економіки ЄС, оскільки забезпечить споживачам автентичність продукції, а виробникам – конкурентоспроможність. За результатами досліджень, проведеного Європейською парламентською дослідницькою службою, Комісія дійшла висновку, що запровадження спеціального захисту ГЗ (PGI) для ремісничої та промислової продукції матиме позитивний вплив на торгівлю, зайнятість та розвиток сільських районів протягом приблизно 20 років після її впровадження. Така схема захисту призведе до очікуваного збільшення торгівлі всередині ЄС приблизно на 4,9-6,6 % від поточного експорту (37,6-50 млрд євро) у більш релевантних секторах; зростання зайнятості на регіональному рівні на 0,12-0,14 % та створення близько 300 000 нових робочих місць по всьому ЄС⁸.

Існування єдиної та гармонізованої системи захисту ГЗ ремісничої та промислової продукції на рівні ЄС є важливим для забезпечення правової визначеності статусу всіх зацікавлених сторін та запобігання порушень прав інтелектуальної власності. Далеко не всі держави-члени мали нормативні положення про захист ГЗ ремісничої та промислової продукції, зокрема виробів ручної роботи, або визнавали як пріоритетними заходи державної політики, спрямовані на підвищення туристичного інтересу до збережених унікальних традиційних навичок ремісничого виробництва. Лише 16 держав-членів, зокрема Франція, Угорщина та Чеська Республіка (учасники Лісабонської системи), запровадили національні схеми захисту ГЗ на несільськогосподарські вироби, які відрізнялися обсягом адміністрування, розмірами зборів та заходами забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності⁹.

18 жовтня 2023 року Європейський Парламент і Рада Європейського Союзу прийняли Регламент (ЄС) 2023/2411 про захист географічних зазначень ремісничої та промислової продукції та внесення змін до Регламентів (ЄС) 2017/1001 і (ЄС)

⁷COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Making the most of the EU's innovative potential An intellectual property action plan to support the EU's recovery and resilience. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0760#footnote2>

⁸ Geographical indications for non-agricultural products. Cost of Non-Europe Report. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631764/EPRS_STU\(2019\)631764_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631764/EPRS_STU(2019)631764_EN.pdf)

⁹ STUDY ON EU MEMBER STATES' POTENTIAL FOR PROTECTING CRAFT AND INDUSTRIAL GEOGRAPHICAL INDICATIONS. URL: https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2024_Protection_of_craft_and_industrial_GIs_%202024_CIGI_%20Study_FullR_en.pdf

2019/1753 (далі – Регламент)¹⁰. Положення Регламенту передбачають створення єдиної системи захисту ГЗ (тобто PGI) несільськогосподарських виробів як результату послідовного розвитку організаційно-правових засад системи захисту ГЗ ремісничих і промислових виробів (Рис. 1).

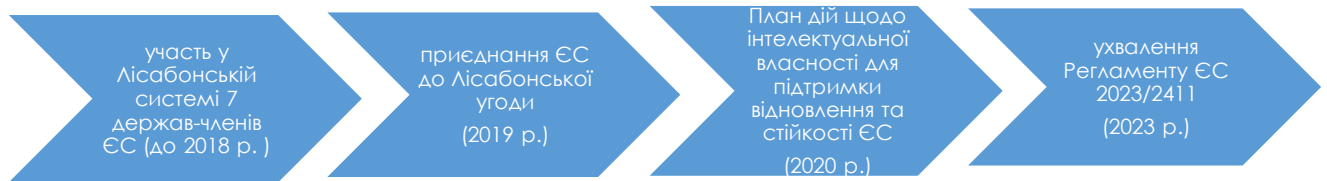

Рис. 1.

З введенням Регламенту в дію скоротиться розрив між різними національними системами специфікації та захисту оригінальної якості та традицій виробництва ремісничих та промислових виробів, зокрема: текстиль, мереживо, ювелірні вироби, вироби з натурального каміння, столові прибори, вироби з дерева, скла, шкіри, порцеляна та меблі тощо.

Україна не є учасником Лісабонської системи¹¹, однак є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності. До того ж, будучи членом Світової організації торгівлі (СОТ), наша держава має використовувати різні правові інструменти захисту ГЗ з метою уникнення введення громадськості в оману щодо походження товарів та запобігання недобросовісній конкуренції. Відповідно до статті 22(1) Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності сферу захисту ГЗ поширено на всі товари, без встановлення обмежень щодо їх видів¹².

В Україні сформовано законодавство про застосування ГЗ, основу якого складає Цивільний кодекс України (Глави 35 і 45)¹³ та закони України: «Про правову охорону географічних зазначень»¹⁴, «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових

¹⁰ Regulation (EU) 2023/2411 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 on the protection of geographical indications for craft and industrial products and amending Regulations (EU) 2017/1001 and (EU) 2019/1753 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2411/oj/eng>

¹¹ Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration. Status on February 12, 2025. URL: <https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/docs/pdf/lisbon.pdf>

¹² Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

¹³ Цивільний Кодекс України. : Закон України від 16 січня 2003 року №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

¹⁴ Про правову охорону географічних зазначень. : Закон України від 16 червня 1999 року № 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>

продуктів»¹⁵, «Про захист від недобросовісної конкуренції»¹⁶, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»¹⁷, «Про захист прав споживачів»¹⁸, а також Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію географічного зазначення¹⁹ тощо.

Організаційно-правові засади охорони ГЗ в Україні визначає Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» (далі – Закон), відповідно до якого створено державну систему охорони інтелектуальної власності ГЗ. Врегульовано діяльність Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ), до повноважень якого віднесено: прийом заявок, проведення експертиз і прийняття рішень щодо реєстрації; здійснення державної реєстрації ГЗ і опублікування офіційних відомостей про ГЗ; адміністрування реєстру; здійснення міжнародного співробітництва у сфері охорони інтелектуальної власності та представлення інтересів України з питань охорони прав на ГЗ у ВОІВ тощо.

Закон визначає порядок реєстрації ГЗ, права та обов'язки, що впливають у зв'язку з реєстрацією ГЗ, визнання недійсною реєстрацію та припинення правової охорони ГЗ; захист прав, що виникають у зв'язку з реєстрацією ГЗ.

Водночас, особливості підготовки до реєстрації, використання та захисту ГЗ щодо певних видів виробів, наприклад: сільськогосподарської продукції (сільськогосподарських товарів), харчових продуктів, вин, ароматизованих винних продуктів, спиртних напоїв, а також контролю щодо таких географічних зазначень визначаються відповідними законами. З метою забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог законодавства України із правом ЄС щодо охорони прав на ГЗ та здійснення захисту ГЗ сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, прийнято Закон України «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, зокрема традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів». Нормами цього Закону національне законодавство приведене у відповідність до Регламенту

¹⁵ Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів : Закон України від 06 вересня 2022 року № 2572-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2572-20#Text>

¹⁶ Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07 червня 1996 року № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

¹⁷ Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>

¹⁸ Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

¹⁹ Про затвердження Правил складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію географічного зазначення : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України від 12 березня 2021 року № 536-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0649-21#Text>

Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1151/2012 від 21 листопада 2012 року про якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування²⁰.

Таким чином, в Україні сформовано законодавство, яке забезпечує функціонування системи спеціального захисту ГЗ відповідно до стандартів ЄС, однак його положення не поширюється на захист ГЗ ремісничих і промислових виробів. У зв'язку з цим, змін потребуватиме не лише законодавство про народні художні промисли, а й Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» в частині розширення предмету регулювання та зазначення про особливості врегулювання специфікації виробів у спеціальному законі.

Виконання Україною зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію з ЄС²¹ передбачає узгодженість національного законодавства зі стандартами ЄС у різних секторах, зокрема у сфері інтелектуальної власності, тому законодавство України щодо народних промислів в обов'язковому порядку має відповідати положенням Регламенту щодо спеціального захисту ГЗ ремісничих і промислових виробів.

Наразі Закон України «Про народні художні промисли» (далі – Закон) визначає статус суб'єктів народних художніх промислів, засади їх діяльності та спрямований на охорону, відродження, збереження й розвиток народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу²². Положення Закону не забезпечують сучасний підхід до розвитку галузі, зокрема в частині визначення статусу виробів народних художніх промислів, відповідно до європейських стандартів захисту прав інтелектуальної власності, що ускладнює їх просування на ринку. Норми щодо ГЗ ремісничих виробів, порядку специфікації, реєстру майстрів, їхніх робіт, за виключенням виробів, внесених до Державного реєстру національного культурного надбання²³, у Законі відсутні. На нашу думку, внесення змін до Закону дозволить привести його положення у відповідність до Регламенту та забезпечить (Рис. 2):

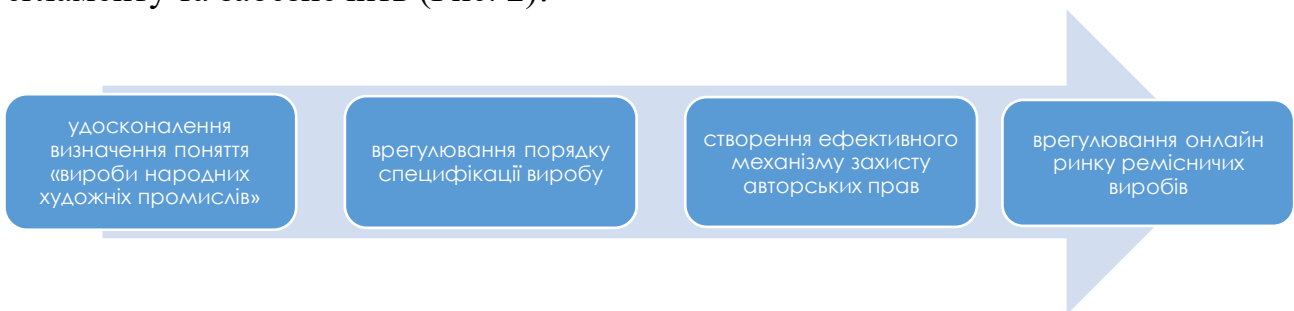

Рис. 2.

²⁰ Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1151/oj/eng>

²¹ УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

²² Про народні художні промисли : Закон України від 21 червня 2001 року № 2547-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2547-14#Text>

²³ Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 р. N 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text>

Врегулювання спеціального захисту ГЗ допоможе зберегти та популяризувати унікальну культурну та історичну спадщину, пов'язану з певними продуктами народного художнього промислу України.

Зміни до Закону мають відображати вимоги Регламенту щодо порядку реєстрації виробів на національному рівні, що дозволить долучитися до єдиної системи захисту ГЗ ремісничих і промислових виробів на європейському рівні.

Основні положення Регламенту. У Преамбулі до Регламенту зазначається, що єдиний захист прав інтелектуальної власності, пов'язаних з ГЗ по всьому ЄС, створюватиме стимули для виробництва якісної продукції, сприятиме створенню робочих місць, зокрема у сільській місцевості, що допоможе протидіяти тенденціям до скорочення населення, а також забезпечить доступність якісної продукції для споживачів.

Регламент узгоджує нову схему захисту ГЗ з Лісабонською системою захисту географічних зазначень. Однак, адміністрування нових схем захисту здійснюватиметься на рівні ЄС – Європейським офісом інтелектуальної власності (EUIPO) (далі – Офіс), а на національному рівні – компетентними органами держав-членів ЄС.

Для того, щоб назва ремісничого або промислового виробу могла претендувати на охорону ГЗ, виріб повинен відповідати певним вимогам (стаття 6 Регламенту) (Рис.3):

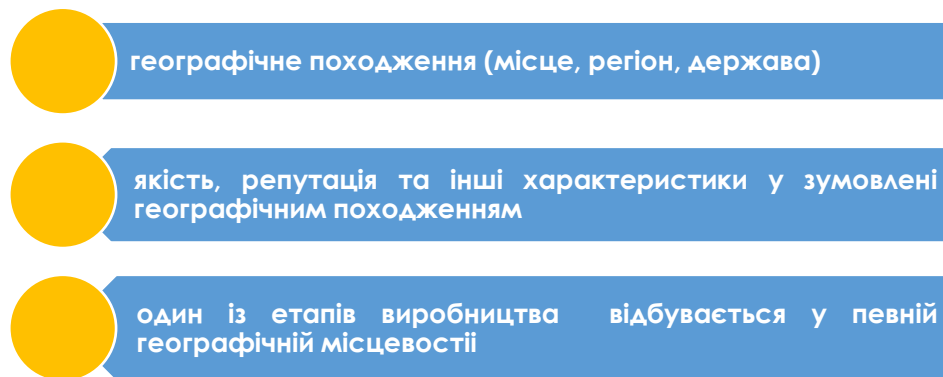

Рис.3.

Положення Регламенту надають визначення ремісничим і промисловим виробам, які можуть претендувати на охорону ГЗ (Рис.4):

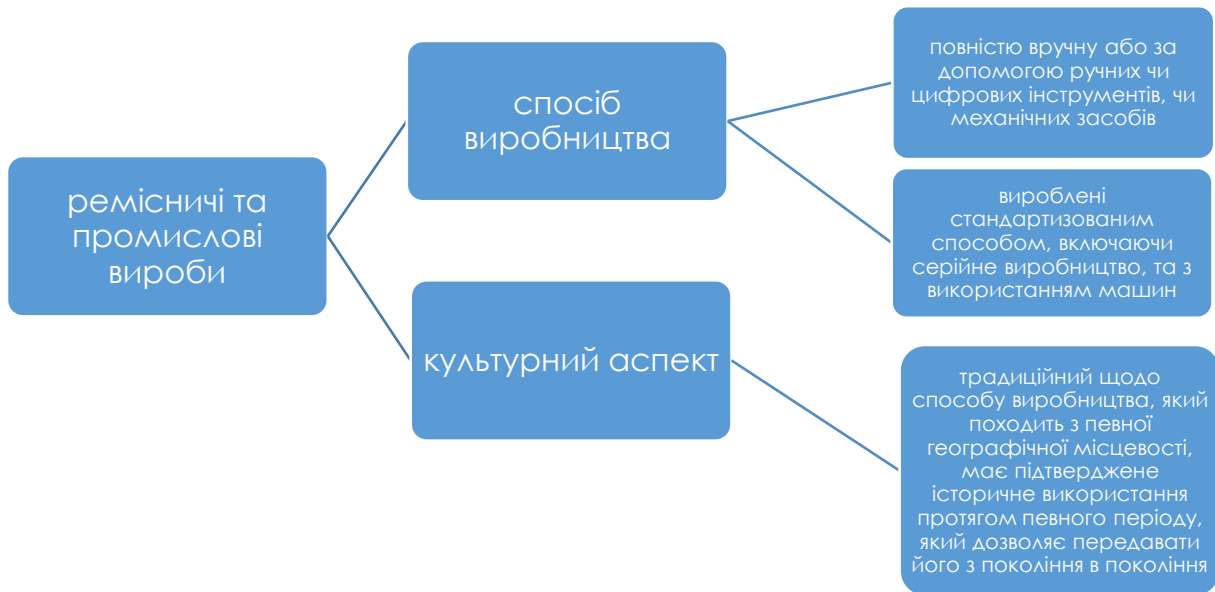

Рис. 4.

Регламент визначає єдині правила реєстрації виробів як на національному, так і на рівні ЄС, зокрема: процедуру заперечення; вимоги до заявника; зміст документів заявки; функції реєстру GView (для всіх географічних зазначень, що охороняються на рівні Європейського Союзу)²⁴; повноваження національних та органів ЄС у цій сфері.

Заявка на реєстрацію ГЗ подається (Рис.5):

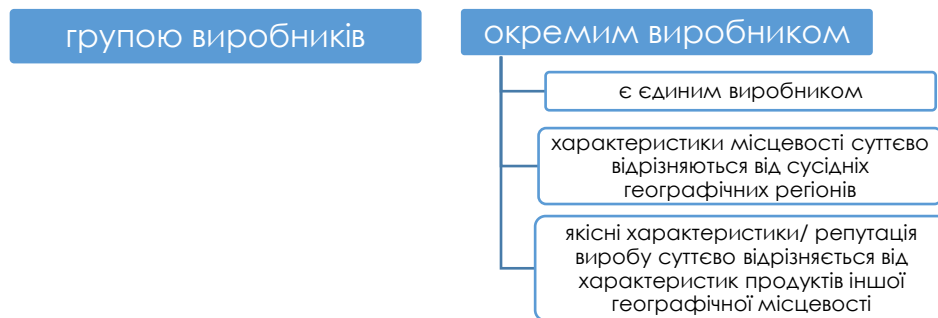

Рис. 5.

Регламентом врегульовано специфікацію виробів, яка має бути об'єктивною й недискримінаційною, а також містити характеристику / опис етапів виробництва, що є традиційний для певної географічної місцевості. Встановлено перелік вимог, яким має відповідати специфікація.

²⁴ GView. URL: <https://www.tmdn.org/giview/>

Врегульовано основні вимоги до процедури реєстрації ГЗ ремісничої та промислової продукції на національному рівні. Кожна держава-член визначає компетентний орган, відповідальний за національну фазу процедури реєстрації ГЗ. Визначено порядок подання заявки та вимоги до заявки, а також процедуру оскарження такої заявки на національному рівні. Остання передбачає публікацію заявки і, у період щонайменше два місяці з дати її публікації, будь-яка особа, яка має законний інтерес може подати до компетентного органу держави заперечення проти заявки. Кожна держава встановлює механізм процедури заперечення.

Варто зазначити, що Європейська Комісія може надати державі-члену відступ від зобов'язання щодо призначення компетентного органу для національного етапу реєстрації ГЗ за умови наявності двох суттєвих обставин / умов, передбачених статтею 19 Регламенту (Рис. 6):

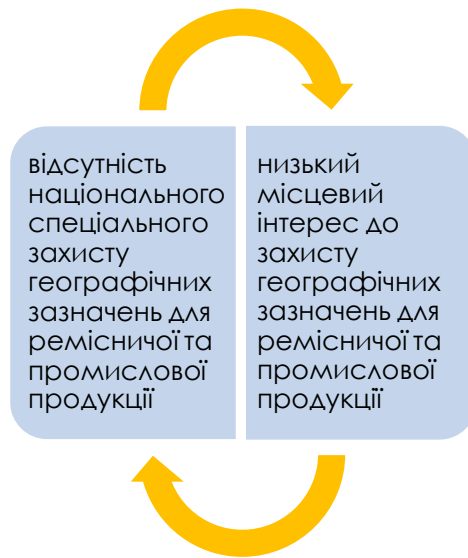

Рис. 6.

У випадку, якщо державі-члену надано відступ від зобов'язання призначити компетентний орган для національного етапу реєстрації ГЗ, будь-яка заява виробника цієї держави подається безпосередньо до Офісу. Держава, якій було надано такий відступ, не звільняється від зобов'язань щодо контролю та моніторингу використання ГЗ ремісничої та промислової продукції на ринку.

Процедура реєстрації ГЗ на рівні ЄС передбачає подання компетентним органом держави-члена заявки до Офісу, після прийняття позитивного рішення за заявкою виробника (групою виробників) на національному рівні. Окрім того, Офіс приймає прямі заявки на ГЗ та заявки третіх країн, крім географічних зазначень (PDO та GI), що охороняються в ЄС згідно з Женевським актом або іншою міжнародною угодою, стороною якої є ЄС.

Регламентом врегульовано рівні охорони ГЗ, зокрема правила, які використовуються як частини або компоненти промислової продукції. Встановлено порядок реєстрації омонімічних ГЗ та їх взаємозв'язок з торговельними марками. Врегульовано відносини щодо використання охоронюваних термінів у доменних

іменах в Інтернеті²⁵. Встановлено правила використання символів ЄС, позначень та аббревіатур на маркуванні й рекламних матеріалах відповідного продукту.

Символ ЄС для захищених географічних зазначень (PGI) застосовується і до ремісничої та промислової продукції²⁶ (Рис.7).

Логотип захищеного географічного зазначення (PGI)

Рис.7.

Регламент визначає правила контролю та умови правомірного застосування PGI. Контроль передбачає перевірку того, що продукт, позначений ГЗ, був вироблений згідно з відповідною специфікацією продукту, а також моніторинг використання PGI на ринку. Встановлено дві процедури контролю за виробниками: сертифікація та декларація виробника. Окрім контролю за виробниками, Регламент встановлює правила для держав-членів щодо запобігання або припинення будь-якого іншого неправомірного використання ГЗ на їхній території, зокрема на онлайн-платформах.

За реєстрацію ГЗ здійснюється стягнення зборів державами-членами та Офісом. Держави можуть стягувати збори для покриття витрат на національну фазу процедур, передбачених Регламентом, зокрема витрат, понесених на обробку заявок, запитів на внесення змін до специфікації продукту, запитів на скасування та апеляцій. Офіс має право стягувати збори за процедуру прямої реєстрації; процедуру розгляду заявок та реєстрацію ГЗ третіх країн; апеляції до Апеляційних рад тощо.

Важливими є прикінцеві положення Регламенту, згідно з якими національні схеми захисту ГЗ ремісничої й промислової продукції мають припинити своє

²⁵ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on geographical indication protection for craft and industrial products and amending Regulations (EU) 2017/1001 and (EU) 2019/1753 of the European Parliament and of the Council and Council Decision (EU) 2019/1754. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0174>

²⁶ Geographical indications for craft and industrial products. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/intellectual-property/geographical-indications-craft-and-industrial-products_en

існування через один рік після дати набрання чинності цим Регламентом, тобто до 01 грудня 2026 року.

Трансформація національних систем захисту ГЗ ремісничої та промислової продукції в окремих державах-членах ЄС.

В **Іспанії** відсутнє законодавство, яке б визначало спеціальні умови / схеми захисту ГЗ ремісничої та промислової продукції. Винятком є Закон Автономної спільноти Галісія 9/1985 про захист декоративного каміння в Автономній спільноті Галісія²⁷. Його юрисдикція обмежується Автономною спільнотою Галісія. Водночас активно відбувається підготовка до впровадження положень Регламенту. Розпочато процедуру адаптації національного законодавства до Регламенту, зокрема розроблено проект Королівського указу, яким забезпечуватиметься національний етап процедури реєстрації ГЗ ремісничої та промислової продукції. У рамках цього процесу Іспанське патентне та торговельне відомство (ОЕРМ) провели публічні консультації²⁸.

Відповідно до проекту, ОЕРМ – єдиний компетентний орган щодо взаємодії між компетентними органами автономних співтовариств і EUIPO. Крім того, передбачається внесення змін до специфікацій, а також щодо порядку анулювання ГЗ.

Законодавство **Чехії** передбачає національну схему захисту ГЗ, зокрема ремісничої та промислової продукції. Законом про охорону зазначень походження та географічних зазначень та про внесення змін до Закону про захист прав споживачів²⁹ врегульовано основні терміни та порядок реєстрації. Відповідно до цього Закону ГЗ означає назву території, яка використовується для позначення товарів, що походять з цієї території, якщо ці товари мають певну якість, репутацію або інші характеристики, що пояснюються цим географічним походженням, та якщо виробництво, переробка або підготовка таких товарів відбувається на цій території.

Врегульовано національну процедуру подання заявок на реєстрацію найменування походження товару (PDO) та ГЗ для товарів, що походять з Чеської Республіки або з місцевості, що частково розташованої на території Чеської Республіки; процедуру внесення змін до специфікації; процедуру подання заявок на скасування реєстрації зазначення походження або географічного зазначення тощо.

²⁷ Ley 9/1985, de 30 julio, de protección de piedras ornamentales. URL: https://noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/ga-19-1985.html

²⁸ Consulta pública previa del proyecto de RD por que se regula la fase nacional del procedimiento de registro, de modificación del pliego de condiciones y de anulación de las indicaciones geográficas de productos artesanales e industriales. URL: <https://www.mintur.gob.es/es-es/ParticipacionPublica/Paginas/DetalleParticipacionPublica.aspx?k=690>

²⁹ Zákon č. 452/2001 Sb. Zákon o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-452#cast1>

Відносини щодо схем захисту ГЗ, зокрема ремісничої та промислової продукції регулюються також законами про захист прав споживачів³⁰, про торгові марки³¹ тощо.

Наразі готується оновлення Закону про охорону найменувань походження та географічних зазначень і Закону про захист прав споживачів. Зміни мають на меті забезпечити для підприємств, які використовують існуючі національні засоби захисту ГЗ, плавний перехід до нової системи на рівні ЄС. Відомство промислової власності визначено компетентним органом для взаємодії з EUIPO щодо PGI ремісничих та промислових виробів.

У *Франції* національну систему захисту ГЗ ремісничої та промислової продукції сформовано ще у 2014 році. Зміни до Кодексу інтелектуальної власності (далі – Кодекс)³² забезпечили організаційно-правові засади для спеціальних схем захисту ГЗ.

Відповідно до статті L721-2 Кодексу географічне зазначення ремісничої та промислової продукції – це назва географічного району або певного місця, що використовується для позначення продукту, крім сільськогосподарських, лісових, харчових або морських продуктів, який походить з цього району і має особливу якість, репутацію або інші характеристики. Умови, за яких цей продукт виробляється або переробляється, мають відповідати специфікації.

До прийняття Регламенту Національний інститут промислової власності (INPI) мав виключну юрисдикцію щодо ГЗ, особливостей схем захисту промислової та ремісничої продукції на основі специфікацій, розроблених фахівцями. Ця процедура доволі складна, містить елемент публічного розслідування відповідно до статті L.721-3 Кодексу³³.

У Франції відбувається адаптація національного законодавства до нової системи захисту ГЗ ЄС шляхом усунення організаційних невідповідностей між національними правилами та Регламентом. Основні законодавчі зміни стосуються захисту ГЗ в Інтернеті пов'язаних з реєстрацією та використанням доменних імен, а також інших онлайн-платформ, де ГЗ можуть бути використані неналежним чином.

Висновки

Народні художні промисли – один із орієнтирів, що сприяє формуванню автентичності нації, і через який висвітлюється самобутність її культури й національної ідентичності.

³⁰ Zákon č. 634/1992 Sb. Zákon o ochraně spotřebitele. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-634>

³¹ Zákon o ochranných známkách a o změně zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o ochranných známkách). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-441>

³² Code de la propriété intellectuelle. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006069414/LEGISCTA000006146368/#LEGISCTA000006146368

³³ Indications géographiques pour les produits industriels et artisanaux. URL: <https://questions.assemblee-nationale.fr/q16/16-7277QE.htm>

На жаль, в Україні розвиток народних художніх промислів не є пріоритетом культурної політики, що призводить до обмеженого фінансування державних програм. Серед причин виникнення проблем у цій сфері, як зазначено у Концепції Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2024-2027 роки, – відсутність сучасних підходів до промоції народних художніх промислів³⁴.

У цій Концепції не йдеться про адаптацію національного законодавства до європейських стандартів. З погляду на те, що серед шляхів розв’язання проблем передбачені заходи: підвищення пізнаваності виробів: боротьби із підробками; збільшення обсягу продажів та експорту виробів народних художніх промислів – відсутність такого напрямку розвитку законодавства є суттєвим недоліком. Досягти поставлених Концепцією цілей без урахування сучасних вимог глобалізаційного ринку, зокрема щодо впровадження захищеного ГЗ ремісничих і промислових виробів, буде важко.

Україні варто приєднатися до законодавчої ініціативи ЄС щодо захисту ГЗ несільськогосподарської продукції як до кроку з певним економічним потенціалом. Виробники ремісничої та промислової продукції, ідентифікованої за допомогою зареєстрованого ГЗ, будуть використовувати офіційний символ PGI на своїй продукції. Цей логотип дозволить споживачам по всьому світі ідентифікувати ремісничу або промислову продукцію з України зі специфічними характеристиками, пов’язаними з її географічним походженням, та допоможе зробити усвідомлений вибір під час купівлі цієї продукції.

Наразі в ЄС список ремісничих і промислових виробів, на яких поширені національні схеми захисту ГЗ, складає 328 найменувань. В Україні є несільськогосподарські продукти, виготовлені на основі місцевих знань і методів виробництва, що ґрунтуються на культурній спадщині та мають унікальні відмінні якості та характеристики завдяки своєму географічному середовищу, на які може бути поширений такий захист.

Окрім того, підлягають врахуванню складнощі, пов’язані з впровадження спеціального захисту ГЗ. Без сумніву, PGI обмежить доступ неавтентичних продуктів на ринок, зменшить оманливу комерційну практику, підвищить інформованість і довіру споживачів. Однак, на відміну від сільськогосподарської продукції, основною проблемою для несільськогосподарської продукції є копіювання дизайну продуктів. Це не захищається схемою захисту ГЗ.

Іншою проблемою є встановлення зв’язку між місцевістю та виробом. Для ремісничих і промислових виробів цей зв’язок є менш очевидним, ніж для сільськогосподарської продукції. У деяких випадках традиційні навички

³⁴ Концепція Державної цільової національно-культурної програми розвитку народних художніх промислів на 2024-2027 роки : Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2021 року № 1677-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1677-2021-%D1%80?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5+#Text>

виробництва, місцева сировина чи історична репутація або культурна спадщина можуть бути встановлені порівняно легко. Однак, доволі часто виробники впроваджують інновації, а методи виробництва розвиваються. У таких випадках історичні зв'язки виробів не так явно пов'язані з конкретною місцевістю, що ускладнює специфікацію. Це обумовлює необхідність у проведенні певних організаційних заходів щодо ретельного обстеження специфічних характеристик виробів і технологій з історичним і культурним розвитком певних регіонів, які беруть участь у цьому процесі, а також враховувати потенційні витрати та труднощі, пов'язані з впровадженням схем захисту.

Урахуванню підлягають організаційно-правові засади сучасної регуляторної політики щодо креативних індустрій в Україні, у межах якої ухвалюються програмні документи, спрямовані одночасно на вирішення проблем фінансування і розвитку креативних індустрій шляхом створення нових робочих місць, реалізації різноманітних проєктів на певний період тощо.

Україна подала заявку на членство в ЄС і отримала статус кандидата, що зобов'язує гармонізувати національне законодавство з *acquis communautaire* (правовою спадщиною ЄС). Головною метою Регламенту ЄС 2023/2411 про захист географічних зазначень ремісничої та промислової продукції є надання виробникам ремісничої та промислової продукції можливості ефективніше боротися з порушеннями прав інтелектуальної власності. Новий правовий режим забезпечить гарантії автентичності, походження та якості ремісничої продукції, а отже, краще захистить споживачів від підробок.

Регламент спрямований на вирішення проблеми відсутності спільної правової бази ЄС для несільськогосподарських ГЗ, оскільки відсутність взаємного визнання послаблювали економічний потенціал цих виробів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*